

Светлин Русев, с когото всички се съобразяваха

Академикът художник си отиде броени дни преди да навърши 85. Кончината му предизвика лавина от полюсни чувства и мнения

Виолета Цветкова

Да си отидеш от този свят на Задушница – подобна чест вероятно не е отредена на всеки. Има нещо мистично в това, да напуснеш света на живите в деня, в който те почитат мъртвите. Акад. Светлин Русев пое към вечността миналата събота, на Задушница, малко преди да навърши 85. И вестта вдигна новинарския поток до температура на кипене. Прозираше респектът, но се прокрадваше и онова „да, ама“, което винаги е придружавало говоренето за творците от това поколение. Одобряван или не, акад. Русев бе фигурата, чието мнение тежеше и с което всички – дори най-недолюбващите го – се съобразяваха.

Смятаха го за творение на отминалото време, но той имаше завидни знания за света и изкуството, които го правеха мъдрец на съвремието. Умееше да разкрива достойнствата на българското изкуство и гордо го поставяше до европейски и световни образци. Знаеше как да накара учениците си да намерят пътя и сам откриваше най-добрите думи за всички, когато представяше изложбите им. Беше страстен

—Маестро, какво според Вас се случи с хората на духа през предългия период на преход? Приживе Йордан Радичков казваше, че живеем „в пулаво време“, че „растем на корем“ – така ли е?

– Като образ е много интересно. Пренесено към човека, означава всъщност нещо инфантилно, недоразвито. Но колкото и да е интересно и красиво казаното от Радичков, според мен времето от 1989-а насам беше много по-сурово. Живяхме обременени от много комплекси, от натрупвания от близкото историческо минало. И заедно с това – с много

колекционер, но и дарител. Имаше житейска позиция и не се притесняваше да я изрича гласно – и преди, и след 10 ноември. И я обясняваше простичко: „Изкуството няма нужда от послушни момчета. Те са най-опасни, защото са готови на всичко“. Търсеше баланса, говореше тихо, не се изхвърляше, умееше да премълчи, но не предаваше личното си мнение. И сякаш беше навсякъде. Което му печелеше и врагове...

илюзии. Сринахме цялата ценностна система, но не изградихме нещо по-достойно като духовна йерархия. Хубавите илюзии от началото на тъй наречения преход се изпариха и останаха по-скоро проиграните очаквания и надежди.

– Вие как си представяхте, че ще потръгнат животът и културата ни след промените?

– Първоначално кризата беше много остра в цялата ни култура, но лека-по-лека хората се посъвзеха. Особено в театъра, отчасти в литературата, класическите изкуства – понамериха своите по-самостоятелни пътеки. Но най-тежко преживяхме оттеглянето

Когато си отиде, изплува споменът ми от едно дълго интервю с Маестрото. Той беше от героите на документалния филм „Всичко от нулата“, който заснехме с продуцентката Петя Тетевенска и режисьора Олег Ковачев в поредицата „В кадър“ на БНТ за 25-годишнината от 10 ноември 1989 г. Само малка част от думите на художника намери място на екрана, но архивът е жив и друга част сега вижда бял свят.

на държавата от културата. Примерно винаги сме имали мощна музейна и галерийна мрежа, но през последвалите десетилетия музеите абсолютно нищо не купуваха. Първите 25 г. на прехода са пустош за галерийното ни дело!

Но... пълното отричане не е спасение. В по-ново време също се създадоха интересни неща и в литературата, и в нашите изкуства, дори в киното, което е най-трудното за финансиране и за оцеляване изкуство. Струва ми се, че постепенно нещата започнаха да се наместват, но все още сме далече от нормалното развитие на културата, в което и държавата, и законодателството

да са икономически и морален стимул.

– Според мен причината е в един парадокс – малко преди 10 ноември интелектуалците, включително Вие, бяхте сред първите хора, които гласно застанаха срещу властта – имам предвид Русенския комитет, филма „Дишай“ на Юрий Жиров и последвалите събития. Ала изведнъж, когато животът ни се преобърна, останаха на заден план. Защо стана така?

– Нещата са много, многопо-сложни и не бих правил обобщения за ролята на интелектуалците преди и след промяната. Преди 1989-а едно стихотворение на Константин Павлов или на Стефан Цанев изведнъж предизвикваше реакция, с него се занимаваха Централен комитет, институции... Един филм с по-сложен подтекст, дори не с директно внушение, обръщаше властта срещу интелектуалците и ги поставяше в положение, в което те имаха значение.

А сега словото загуби смисъла си – в Народното събрание всеки говори, както иска, и никой вече не обръща внимание. От друга страна, още във Великото народно събрание, струва ми се, много голяма и груба грешка беше, че тъй наречените интелектуалци позволихме политическо поляризиране, което се оказа доста опасно. В голямата си част те се осъзнаха, но вече духът беше изпуснат от бутилката. На трето място е значението, което се отделяше на културата преди и сега – днес то не е обидно, то е извън всякаква нормална

мярка за културното развитие на една държава.

Вижте само как се обявяват министрите в едно правителство – икономическият, външният, вътрешният и т.н. и накрая просветата, културата и спортът. А според мен, ако трябва сериозно да говорим за развитие и за оцеляване на една нация, първите министри са на просветата, културата и здравеопазването.

Да, от една страна, вината за днешното положение е на интелектуалците, че позволихме да се случи, а от друга, че икономически интереси и политически комплекси днес като че ли търсят своя реванш.

– И много скандали имаше, включително във Вашата гилдия – не можехме ли да си спестим разправиието около търговете, около т.нар. български Лувър и т.н.?

– Много от скандалите можеха да се спестят, ако политиките не смятаха, че трябва да отрекат това, което други са направили, и да започнат от нулата. Но то не е само в областта на културата, виждате каквостава с правителствата... всеки подменя поголовно всичко предивно. Докато не осъзнаем, че тези преди нас са изградили нещо и че нашата отговорност е да го съхраним и доразвием, няма да имаме успехи. Много важно е държавниците ни да знаят, че нещата не започват от тях. И да имат уважение към националната, към духовната памет, както и към тези преди тях.

Късчета памет. Светлин Русев

Колкото до културата и изкуството, тя не започва от днес за утре. Един художник няма да се промени, защото... други са взели властта. То, изкуството, работи с трайни ценности, неговите мерки се поставят във времето. Не е от днес – да мине и замине с някакви чалгаджийски претенции. А да остане с трайните си завоевания. И тук мисля, че държавата ни трябва малко да прояви зрелост, да се освободи от комплексите си за единственост и неповторимост.

– И ако може политиката по-далече от културата?

– Голямата култура е част от голямата политика. Истинският политик, големият политик е в културата. Вземете една Франция – всеки държавник оставяше по един музей. Помпиду остави „Бобур“, Митеран изгради Пирамидата в Лувъра, Ширак – Музея на Ке Бранли... И ние можем да не знаем кой е Помпиду, но вече поколения наред идват и знаят, че този музей носи името на един президент. Кой от нашите президенти, кой от нашите държавници остави една тухла, която да носи неговото име?!

– Какви са надеждите Ви?

– Човечеството е обречено да оцелее. А оцеляването няма начин да минава през насилието, през разрухата – трябва съзидателност в света. Надявам се хората да не си играят на протакива и проинакви; надявам се, че човечеството ще поузрее. Да, това все пак си е някаква илюзия, но пък и без илюзия не може... Ако нямаме вярата, че има нещо над нас, ние сме за никъде. И няма да има удобно време за нас.

Отчаяната България. Светлин Русев